

УДК 711

Т. Ю. Кутузова

викладач кафедри дизайну НАКККіМ

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОМПОЗИЦІЙНОЇ ПОБУДОВИ ІСТОРИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ

Анотація: аналіз планувальних змін композиції локальних історичних комплексів як елементів структури міських центрів. Порівняння планувальних характеристик формування відкритих та закритих просторів проведено на прикладі регулярної організації історичного центру Львова та комплексу Києво-Печерської Лаври.

Ключові слова: локальний історичний комплекс, планувальні характеристики, композиційні зміни.

Процес відтворення історичних комплексів, балансуючи задачі збереження культурної спадщини та часткового оновлення забудови, складає містобудівний потенціал композиційного розвитку структури міських центрів.

Процеси реновації, що супроводжують еволюційний розвиток історичних центрів, зняли закладений первісно паритет взаємовпливу композиційної та функціональної структури у формоутворенні середовища. Фактична закритість історичних комплексів надає композиційну уривчастість розпланування, ввіряючи просторову безперервність системі транспортно зв'язку.

Питання збереження та охорони містобудівної спадщини з позицій «врахування їх ролі у містобудівному проектуванні (у генпланах міст та планах розвитку регіонів)» опрацьовані у низці наукових праць інституту НДІТІАМ. Взагалі, акцентом останніх досліджень проблем регенерації історичної забудови наголошується містобудівний підхід, що розглядає композиційний розвиток культурно-історичної спадщини у взаємодії з системою всього міста [1]. Дослідження історико – культурних особливостей у роботах Ю. Асєєва, В. Вечерського, О. Водзинського, Р. Могитич, О. Сіткарьової, В. Тимофійенка, складають наукове обґрунтування підходів до регенерації районів історичної забудови з позицій збереження й охорони історичної забудови.

Вивчення регулярних планувань, розподіляючи види територіальних ділянок: на рівні містобудівних ансамблів, локальних історичних комплексів; а також, - за матеріалами хронограм зростання всього міста, - складає підвалини досліджень композиційних змін історичних комплексів.

Ціллю дослідження постає оцінка планувальної ситуації історичних комплексів регулярної забудови, трансформованих під впливом значно збільшеної території міського простору.

Історичний план - це «сувій з ієрогліфами», що відкриває присвяченим вплив композиційних перетворень міського середовища підвалинами сучасних інтерпретацій. «Старе не зникає, але починає сприйматися вже іншим, воно існує, але переосмисленим у своїх змінах. Все завершується не відразу, хоча і не поступово: завершується у перетвореннях, що змінюються в якість» [2].

Спираючись на класифікацію історичних планувань Л.Тверського, де лінійна, рядова, перехресна та прямокутна-прямолінійна сітки складають «порядкові системи планувань не центричного типу»[3], наведено уточнення характеристик композиційного стану історичних комплексів, що сформувалися в обмежені захисних кордонів. Просторова різниця містобудівних значень комплексу визначає наступні види ділянок регулярної забудови:

1) вростання вуличних коридорів історичної забудови у композиційні осі сучасної містобудівної системи (відкритість квартальної забудови історичного центру Львову);

2) композиційне ущільнення закритого простору, посилюючи значення внутрішньо спрямованих містоутворюючих векторів домінант – орієнтирів (ансамбль Києво-Печерської Лаври).

Компактний прямокутно-прямолінійний план історичного центру Львову – взірць ревалоризації композиційної місії Площі-ринку, що зберігає планувальну розбудову комплексу в процесі поступового розчинення його кордонів. У містобудівному плані комплекс «Старе місто» – це точка, яка проявлена основними осями сучасної радіально-концентричної системи міста. Просторове наближення додає доцентрові вектори історичного розпланування: зорові орієнтири спрямованості зовнішніх вулиць на домінантне ядро комплексу забудови. Збереження прийомів обгортання вільного квадрату Площі-ринку щільним периметром забудови, утримання підпорядкованого ряду кварталів, функціональне освоєння території кордонів транспортним руслом, - складає історичний досвід регенерації планування європейського міста середньовіччя.

Якщо Старе місто Львову - примірник центричних зв'язків містобудівного становлення, то композиція Києво-Печерської Лаври, як елемент лінійної послідовності історичних комплексів берегової смуги Дніпра, - надає взірць розвитку відокремленого міського центру. Планувальне розгалуження комплексу складається в умовах посилення композиційних значень його кордонів. Процес удосконалення єдиного образу спрямовує розвиток містобудівної форми, зміст якої відтворюється в первісній модальності простору; й кам'яна стіна надає бар'єр, що розділяє вже не тільки відокремлену ділянку забудови, - тут явно додається поріг затриманого часу. У розплануванні арочного коридору надбрамної церкви закладено зорове проявлення порядків

просторової організації комплексу [4]. Послідовність видових картин центру ансамблю чітко закріплена за трьома арочними отворами входу. Перший вид спрямовано по осі бокового нефу Успенського Собору, другий вид, - по центральній осі Собору, й під останньою аркою відкривається кут зору, захоплюючий весь Собор з фрагментом дзвіниці.

На основі метричних рядів типової забудови спрацьовує штучна «зробленість» композиційної фігури ансамблю верхньої Лаври: відтворення контрасту доміанти у протиставленні стійким, закріпленим у повторах параметрам однорідної забудови. На трьох основних поворотах сегментів регулярної сітки складаються умови зорового «переносу» простору. Змінюючи кут сприйняття, таж сама композиція приймає вже інший вигляд середовища, акцентуючи сприйняття новим ракурсом Собору, де впізнаваний силует набирає емоційну глибину споглядання. Простір однотипної забудови, утриманої в порядках регулярної сітки, мав геометричну ізотропність, що надавала множинність вибору у витворі єдиного точного рішення умовної «кривизни» простору: виразності композиційної фігури, де «група в художньому сенсі заснована» на «зв'язку явища, - зв'язку, що в якості ідеальної просторової єдності протиставлено реальному повітряному простору» [5].

Нероз'ємна одиниця ансамблю Успенський собор та дзвіниця – це пара будівель, що складають композиційну подвійність розбудови містобудівного комплексу: доцентрова доміанта Собору утримує спрямованість внутрішніх зв'язків ансамблю; Дзвіниця, - важливий зовнішній орієнтир містобудівної системи Києва. Взагалі, композиційне рішення відтворює розгортання простору, утримуючи ясну послідовність опорних точок повороту, що замикаються всередину доміантами споруд, й тут же, - розгортаються у силуетах далечини: де гострота краю й нескінченість дніпровських панорам, - відкриває легендарний символ.

Узагальнюючи досвід містобудівного розвитку закритих історичних комплексів, наведено наступні композиційні характеристики:

- відкритість містобудівного комплексу: стан зрощення вуличної системи з осьовими напрямками розпланування навколишньої забудови;

- внутрішня самодостатність простору: композиційна підпорядкованість доміанті, ущільнення середовища розгалуженням доцентрових зв'язків доміанті, посилюючи замкнутість ділянки. Композиційне згортання комплексу відносно містобудівної системи, супроводжується оформленням у просторі прикордонних нейтральних зон;

- порядкові контрасти зовнішнього орієнтиру відносно внутрішньої доміанті історичного комплексу.

Виявленні тенденції містобудівного розвитку історичних комплексів: поступового зрощення розпланування старого міста з композиційною системою сучасного міста надає відкрити форму історичного комплексу; навпаки, - посилення відокремленості історичного фрагменту сталим значенням забудови, - формує закритий комплекс забудови, визначаючи необхідність проведення спеціальної оцінки композиційних значень кордонів.

«Ізольований ряд сам по собі статичний», лише виявлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків історичної забудови складає її відносну зорієнтованість у цілісності міського середовища [6]. Старе місто, - не театралізований експонат, що потребує ароматизованих прийомів, - тут, сам повсякденний простір дарує унікальне явлення історії, захопленої в полон архітектури; але життя – перемагає, й потребує змін: доречних місту.

Список використаних джерел:

1. Бевз Проблеми регенерації заповідних територій історичних міст // Вісник НУ „Львівська політехніка”. Архітектура. – Львів, 2001. – с.146-155
2. Шкловский В. О Теории прозы. М.: Круг, 1925.– с.7-20.
3. Тверской Л. Композиция исторических городов. – Л., 1961.– 156 с.
4. Локтев В. Поиски современного ракурса в наследии (проблема полифонизма в архитектуре). В сб. Архитектурное наследство. Вып. 29. Проблемы композиции. / ВНИИ теории архитектуры и градостроительства; Под ред. Халпахчьяна О. – М.: Стройиздат, - 255 с.: ил.- с. 225-242.
5. Гильдебранд. Проблема формы в изобразительном искусстве. – М.: Изд-во МПИ 1991.– 137 с.
6. Бахтин М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике. // Вопросы литературы и эстетики. — М.: Худож. лит., 1975.

Аннотация

Анализ планировочных изменений композиции локальных исторических комплексов как элементов структуры городских центров. Сравнение планировочных характеристик формирования открытых и закрытых пространств на примере регулярной организации исторического центра Львова и комплекса Киево-Печерской Лавры.

Ключевые слова: локальный исторический комплекс, планировочные характеристики, композиционные изменения.

Annotation

Analysis of planning changes in composition of local historical complexes that is as elements in structure of the urban centers. Comparing the planning characteristics to form the open and closed urban space and it study on example of the regular organization old town by Lviv and complex by Kyiv- Pechersk Lavra.

Key words: the local historical complexes, a planning characteristic, changes in composition.